

КУМІЕДНІЙ СТАРІГАНЬ

П'ЕСА

(ПРОЛОГ АБО ЕПІЛОГ)

З польської

Кімната без вікон. Чоловік у білому віцмундирі тримає на колінах гідуса в святковому чорному вбранні. З чорної тарілки набирає білою ложечкою червону ікру (або з червоної тарілки білою ложечкою набирає чорну ікру). Дмухаючи, остуджує, куштує й годує старого. Той байдуже ковтає страву, потім починає кривлятися, робити гримаси і, зрештою, міцно затискає губи. Доглядач, не звертаючи на це уваги, продовжує годування. Таке напихання триває дві-три хвилини, після чого Доглядач витирає старому рот, а собі — змокріле обличчя.

Доглядач: А тепер ходімо на прогулянку.

Старигань (злазить з колін, простягає руки в бік Доглядача):

Ніхто

Ніхто не повинен виходити

Ніхто ніхто

бо стало занадто тісно

вже запізно

Чи ви добродію того не бачите

не чуєте

цього року прибуло 12 мільйонів

Прикладає вухом до стіни. В тиші чути попискування, шкрябання, шемрання.

Доглядач порпається пальцем у вусі.

Вони там розмножуються Шукають виходу

Доглядач: А тепер ласкаво прошу на прогулянку...

Старигань (опирається спиною об стіну. Простягає перед себе обидві руки, наче обороняється):

Ніхто не повинен виходити Ніхто ніхто

стало занадто тісно

чи ви добродію того не бачите

цього року самих лише жовтих прибуло 12 мільйонів

чи ви добродію того не бачите

зрештою все вже поїли

цього року прибуло на нашій планеті
65 мільйонів людей
за 35 років число мешканців нашої кулі
подвоїться
казала мені сусідка
що викупили макарони і ліжка золото і цигарки
домовини і холодильники
ніхто не хоче помирати
зачалось від заморожування слив та огірків
а деякі поважні особи радять замерзати
з цілими родинами
у високорозвинених капіталістичних країнах
виробляють холодильники на зразок домовин
або ж домовини-холодильники
заморожування охопить невдовзі й звичайних смертних
а коли все це розтане
Безплідна Шведка опісля гормонального лікування в
Румунії народила 77 дітей всі почувають себе
чудово
щаслива матінка отримала нагороду Нобеля
з рук спадкоємця престолу
В малорозвинених країнах розмножуються страхитливо
чорні і жовті білі й червоні
навіть у мене за стіною розмножуються селяни
робітники й трудова інтелігенція
католики і атеїсти
віруючі й невіруючі
отож не намовляйте мене пане
покинути цю кімнату
вже на сходах натуральний приріст настільки високий
що жінки довголітні і діти
ходять один по одному

Почали влізати крізь двері і вікна
отож замурував їх власноручно
навіть дірку від ключа заліпив пластиліном
хотіли заселити ліфт
І обладнати собі належно
всі стелі
хотів якось у фотелі присісти
але там сиділо вже дошкільнятко
не сідаю бо побоююся вмотитися
на щасливій мамі або на близнятах
а найбільше побоююся віруючих цнотливиць
ті ніколи не вживуть пігулки
навіть якщо отримають дозвіл архипастиря
Архипастир мовив учора до своїх овечок
що як робитимуть аборти то вулиці столиці
знелюдніють і заростуть травою
трава росте нова трава покриває амвони і вуха
А в цей час мій сусід розмножується
дудлячи безперервно горілку
половина народу ходить у повзунках
і не проминула ще третього року життя
вчора забарикадувався
у туалеті
на кладовищах теж починається тіснява
просять родичів аби забирали своїх небіжчиків
немає помешкань
минулого тижня поселились до родинного гробівця

дві студентки стоматології
недавно викинули мого колегу
який не пролежав і десяти років
дарма що похований був з оплатою
раніше був хоч якийсь вічний спокій
а тепер?

марно й сподіватись добродію

Доглядач: Отож-бо вам потрібно вийти в гори в ліси
на зелену травичку. На лоно природи... О!

Старигань *(пробує схватись під кріслом)*:

Ніколи Ніколи не вийду на зелену травичку

Ніколи не приляжу на лоні природи

Гарячково шукає в кишенях і зрештою витягає зім'яту газету.

«В усіх зонах громадського відпочинку
повно сміття і фекалій»

Це не вигадки Це звіт комітету

фізичної культури й туризму

Отже я маю слухати жайворонка

лежачи на фекаліях Або ж тут

Вказує пальцем і читає:

«Околиці Варшави, заповнені в святкові дні юрмами,
набирають вигляду смітника. Люди витоптують молоді
саджанці, підминають їх колесами своїх авто,
зривають квіти та овочі. В дні будь-яких свят 7 мільйонів
жителів вилазять на лоно природи, котра теж
потребує спокою». Так-то, пане добродію. Потяги
такі переповнені, що й голки не встромиш. Я пробував
якось встромити — і безуспішно!

Не зміг Люди навіть хотіли мене побити

коли я врешті встромив її у випадкову сідницю

Виявилось що вона була не моя

Спокутував кілька місяців у шпиталі. А зараз

я абсолютно здоровий і усвідомлюю що кажу

Доглядач *(гладить дігуса по голові)*:

Світ не такий страшний.. Люди теж. Одначе, добродію,
спробуйте. На травичці, на лоні природі віднайдете
і віру, і сили, і спокій...

Старигань *(простягає руки вперед, на очах блищать сльози)*:

Ні Не дамся спокуситись на жодне лоно

Ви добродію не відаєте що то таке

Лоні Пузо то Страшна Річ Пузо Пузище .

Живіт

У череві щось гурчить і перекидається

животик голівка без вікон домівка

на череві розлягтись

Розлягається на підлозі. Руки випростує перед себе.

Черевом догори лежати

пузо як валіза

за пузом носа не видати

вітаю пузо Прощай спокусо

шлунок кендюх

бездонні ненажерливі черева

без голови прожити можна без пуза ні

вагітність Тяж

Жінка що з животом вагітна

Дістати пузо зайти у тяж

ходити з черевом

Вимахує руками й ногами.

ТЕАТР НЕПОСЛІДОВНОСТІ ТАДЕУША РУЖЕВИЧА

Театр непослідовності (teatr niekonsekwencji) виник, за свідченням його засновника, відомого польського поета і драматурга Тадеуша Ружевича, як форма опозиційності засадам і методам консервативного традиціоналізму.

Так званому «реалістичному» сюжетові з усіма «закономірностями» його «послідовного розвитку» театр неконсеквенції протиставляє безліч непослідовних фрагментів свідомого буття, що перетинаються, уриваються, знову відновлюються, спонтанно перетікають з одного річища в інше. Таким чином досягається ефект виїмкового і напрочуд поетичного реалізму, непослідовного, як і наше щоденне побутування, де монологи гамлетів можуть промовлятися не у супроводі камерного оркестру, а, наприклад, у супроводі тріскотливої швейної машинки, або ж перериватися випадковими бажаннями з'їсти порцію морозива чи непередбаченою появою торговця повітряними кульками, що пропонує слухачам свій крам у подарунок покійним бабусям.

П'єси театру непослідовності не вимагають від актора достовірного відтворення інтонацій у діалогах чи безпомилкового наслідування ремаркових жестів — вони лише умовно накреслюють координати дій у певній естетичній площині. Решта доконче мусить бути довільною імпровізацією. Декорації, світло, звуки, пантоміма, залежно від міри і способу їх використання, можуть посувати смислові кордони твору в той чи той бік. Відтак кожен, хто підійде до такої вистави як до непорушного абсолюту, зазнає безумовного краху.

«Це не монолог, — пише Ружевич про свій невеличкий фарс «Кумедний старигань», — це річ, що складається з безлічі образів. У ній можуть фігурувати і ляльки, і дівчата, і навіть канарок...»

Щодо часу тривання вистави — то тут також не встановлюється жодних меж. Можна грати її кільканадцять хвилин, а можна робити це й кілька годин. Слід пам'ятати, мабуть, лише про своєрідний ідейно-тематичний перегук «Кумедного ста-

риганя» з першою сюрреалістичною п'єсою Гійома Аполлінера «Груди Терезія» (1918). Часи стрімко міняються: якщо Аполлінер вказував французам на загрозово низьку для їхньої нації народжуваність і закликав усіх своїх співгромадян розмножуватися, то Ружевич показує вже справді гротескне перенаселення земної кулі, послуговуючись для цього коментарями напівбожевільного кумедного дідуса.

Твори Ружевича зі своїм поетичним сюрреалізмом, що непомітно то тут, то там дотикається до поверхні об'єктивних реалій, становлять зразок високоякісної драматичної публіцистики у найкращому розумінні цього слова.

Та є ще одна суттєва деталь, без якої розмова про творчість Ружевича-драматурга була б далеко не повною. Можливість безпосереднього контакту з такими високо-розвиненими світовими літературами, як італійська, французька, англійська, вимагає від іншомовного митця сильного імунітету супроти поглинення його творчої індивідуальності могутніми мистецькими впливами. Пряма залежність від культурних надбань Заходу тяжіє над сучасною польською літературою взагалі як наслідок багатьох соціальних та психологічно-історичних комплексів. Що ж до творчості Ружевича, особистості, безумовно, цікавої й самобутньої, то близькість його естетичних та філософських принципів до ідей французького театру абсурду загалом очевидна. До речі, в одній із своїх статей-маніфестів засновник театру непослідовності говорить про твори С. Беккета як про еталон сучасного найдійовішого мистецтва. Критики, що правда, закидають Ружевичу не лише вторинність щодо класичної абсурдистської драматургії, а й — в окремих випадках — компромісність щодо традиційного псевдоромантичного театру. На наш погляд, творчість Ружевича-драматурга, як і Ружевича-поета, цілком самобутня і заслуговує бути представленою українському читачеві.

Г. Ч.

